

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТУРИЗМУ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ШЛЯХ РОЗВИТКУ ПАСАЖИРСЬКИХ КОМПАНІЙ

Прохорова В.В., д.е.н., професор (УІПА)

В роботі досліджуються питання необхідності інноваційного розвитку галузі залізничного транспорту. Надається узагальнена характеристика пасажирських компаній як складової ПАТ «Укрзалізниці». Обґрунтована необхідність впровадження в їх діяльність інноваційної послуги – залізничного туризму, яка надасть можливості не тільки виконати завдання Національної транспортної стратегії через покращення транспортних послуг, а й отримати додаткові кошти.

Ключові слова: *інноваційний розвиток, пасажирська компанія, залізничний туризм, стратегія розвитку.*

ОРГАНИЗАЦИЯ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТУРИЗМА КАК ИННОВАЦИОННЫЙ ПУТЬ РАЗВИТИЯ ПАССАЖИРСКИХ КОМПАНИЙ

Прохорова В.В., д.э.н., профессор (УИПА)

В работе исследуются вопросы необходимости инновационного развития отрасли железнодорожного транспорта. Представлена обобщенная характеристика пассажирских компаний как составляющих ПАО «Укрзалізниці». Обоснована необходимость внедрения в их деятельность инновационной услуги - железнодорожного туризма, которая даст возможность не только выполнить задания Национальной транспортной стратегии через улучшение транспортных услуг, но и получить дополнительные средства.

Ключевые слова: *инновационное развитие, пассажирская компания, железнодорожный туризм, стратегия развития.*

ORGANIZATION OF RAILWAY TOURISM AS AN INNOVATIVE WAY OF DEVELOPMENT OF PASSENGER COMPANIES

Prokhorova V., DLit, Professor (UEPA)

The railway transport sector needs significant changes to achieve a European level of competitiveness. Along with the need to finance the renovation and replacement of rolling stock of the railway, the need is to replace and optimize management processes. Such shifts are already taking place in the formation of passenger companies that have the appropriate functions. However, in order to improve the service of passengers, it is necessary to introduce the operation of passenger services of innovative services. One kind of such services is rail tourism. Along with the corresponding difficulties with the financing of innovative projects, rail tourism has several advantages: the opportunity to travel in any weather, travel comfort, affordability of prices and tariffs.

Therefore, for the innovative development of rail tourism, the activity of passenger companies entails a number of tasks aimed at achieving the goal of their operation, namely: providing comfortable conditions for the transportation of tourists; arranging their meals and

sleeping while traveling; leisure and excursions. In the future, this will provide opportunities for additional revenues not only to passenger companies, but also to the state budget.

Key words: *innovative development, passenger company, railway tourism, development strategy.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання розробка та впровадження інноваційного управління розвитком вітчизняних підприємств є актуальною проблемою, тому, що інтенсивний світовий розвиток вимагає постійного удосконалення функціонування підприємств, з метою завоювання нових ринків, підвищення конкурентоспроможності, збільшення прибутку та задоволення попиту споживачів. Інноваційне управління розвитком повинно сприйматися керівниками, як дієвий засіб реагування на виклики ринку в умовах динамічних змін ринкового середовища.

Галузь залізничного транспорту є складною та важливою частиною національної економіки, яка забезпечує обслуговування не тільки внутрішніх, а й експортних/імпортних та транзитних перевезень вантажів і пасажирів. Залізничний транспорт є невід'ємною складовою загальної державної економічної політики та забезпечення обороноздатності країни. Відповідно проекту Національної транспортної стратегії України до 2030 року, її пріоритетними напрямками визначаються: покращення якості надання транспортних послуг, яке передбачає наближення рівня їх надання та рівня інфраструктури європейських стандартів; підвищення рівня безпеки транспортних перевезень [6].

Водночас при забезпеченні основних потреб економіки і населення в перевезеннях, рівень якості надання послуг пасажирських і вантажних перевезень залізничним транспортом, обсяг споживання енергії та вплив на навколишнє природне середовище не відповідають сучасним вимогам. Це в більшості знижує конкурентоздатність транспортного середовища. Тому, виникає

закономірне питання виходу з ситуації, що склалася, шляхами інноваційного розвитку пасажирських компаній, які почали своє функціонування в 2017 році. Одним з видів інноваційного продукту пасажирських компаній, який підвищить їх конкурентоспроможність є залізничний туризм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останніми роками все більше уваги приділяється новітнім продуктам та послугам в пасажирських перевезеннях. Це стосується як інноваційних змін рухомого складу, змін в методиках оцінки тарифів та ін. Тобто, необхідно відзначити значущість інноваційного розвитку з точки зору як методології процесу взагалі, що знайшло відображення в роботах [9,10] так інноваційного розвитку залізничної галузі, що знайшло відображення в роботах авторів: Копитко В.І. [4], Глазкова В.Н. [1], Дергоусової А.О. [3], Петрової Н.Б. [5], Шуплат О.М. [7], та ін. Автори надаються спроби розробити організаційно - економічне забезпечення функціонування залізничного туризму як інноваційної послуги.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Як елемент системи управління, інноваційне управління розвитком підприємств, дозволяє підвищити рівень конкурентоспроможності шляхом виявлення проблем та визначення напрямків їх розв'язання, використовуючи потенціальні умови та ресурси. Інноваційне управління розвитком підприємств повинно враховувати фактори впливу зовнішнього оточення й розробляти та впроваджувати сценарії розвитку, які, за потреби, корегуються та адаптуються до змін, що відбуваються в економіці та суспільстві. Від того наскільки правильно впроваджується система інноваційного

управління (визначені та структуровані стратегічні завдання, впроваджені послідовні заплановані заходи), залежить успіх розвитку підприємств.

На сьогодні існують ряд питань, які ставлять під загрозу впровадження будь-якого інноваційного проекту і потребують комплексного розв'язання, а саме: низький рівень надання транспортних послуг; відсутність системного підходу до розвитку всіх видів транспорту; недостатній рівень конкуренції на ринку надання транспортних послуг; неефективне впровадження систем управління якістю та моніторингу їх дотримання; високий рівень зношеності основних фондів; недостатня кількість рухомого складу; втрата традиційних транзитних вантажопотоків; низький рівень впровадження сучасних технологій та реалізації інноваційної політики в галузі транспорту; низький рівень впровадження енергозберігаючих технологій; тенденція до зниження ефективності використання пропускнуої спроможності залізничної інфраструктури; відсутність ефективної системи габаритно-вагового контролю та належного рівня відповідальності за порушення вимог щодо габаритно-вагового контролю [6].

Метою статті є обґрунтування необхідності впровадження залізничного туризму як шляху інноваційного розвитку пасажирських компаній.

Виклад основного матеріалу дослідження. Залізничний транспорт й сьогодні залишається найбільш комфортним та доступним за вартістю проїзду для пересування численних груп людей. Але й пасажирський залізничний транспорт перебуває на межі своїх можливостей у задоволенні попиту населення на транспортні послуги. Наявні резерви і ресурси не дозволяють в повному ступені не лише розвиватись, а й забезпечувати стаке функціонування. Вітчизняні підприємства залізничного транспорту в умовах спаду виробництва в період економічних реформ зіткнулися з

серйозною проблемою у сфері інноваційного розвитку. Основні складнощі викликані відмовою фінансування НДДКР з боку держави, що призвело до тимчасового заморожування цього виду діяльності [4].

Тому, з метою покращення роботи пасажирського залізничного транспорту та задля можливості більш цільового супроводження інноваційним розвитком, на ПАТ «Укрзалізниця» сформована система управління пасажирськими перевезеннями з виділенням окремих структурних підрозділів - пасажирських компаній, на які покладено певні функції, такі як: вокзальний сервіс, утримання, експлуатація та технічне обслуговування рухомого складу, логістика пасажирських перевезень; поточний та капітальний ремонт пасажирських вагонів, утримання пасажирської залізничної інфраструктури та ін., - набір яких для приватних самостійних компаній може коливатися залежно від договірних відносин з ПАТ «Укрзалізниця».

В інноваційному розвитку основну роль відіграє визначення об'єкту який підлягає змінам: продукт, послуга, діяльність в цілому підприємства, т.д. В умовах діяльності пасажирських компаній інновацією вважаємо послугу – залізничного туризму, основу якої становить необхідність задоволення будь-якої потреби. Адже насправді споживач купує не послугу як таку, а її здатність задовольнити певну потребу. Тому, для пасажирської залізничної компанії як туристичного підприємства, особливе значення має виявлення цієї потреби, стосовно якої конкретні властивості туристичної послуги (рівень якості, комфорт, престиж, економічність) відіграють другорядну роль. Наприклад, зміна способу життя людей останнім часом привела до інтенсивного розвитку таких видів туризму, як пригодницький, екстремальний та екологічний. Людей, які живуть у високо урбанізованому середовищі в атмосфері постійного стресу, приваблюють подорожі з пригодницькими

цілями, отримання нових відчуттів, можливість зняти стрес, вилити заряд негативної енергії, провести час у природному здоровому середовищі тощо [8].

Переваги діяльності залізниці при обслуговуванні вітчизняних і закордонних туристів очевидні, це й можливість подорожувати в будь-яку погоду, комфортність подорожі, доступність цін й тарифів. Головною проблемою розвитку залізничного туризму є визначення можливостей подолання відставання у розвитку в цілому транспортної інфраструктури туризму і більш повного задоволення потреб туристів на основі сучасних методів управління. Тому, необхідно забезпечити управління елементами транспортної туристичної інфраструктури на основі уявлення про те, що будь-який з її суб'єктів може впливати на цілісне сприйняття туристичної послуги і стати самостійним об'єктом туристичного інтересу, що дозволить підвищити економічну ефективність роботи елементів цієї інфраструктури, в тому числі шляхом надання широкого спектру послуг нової якості [4].

Таким чином, погоджуюсь з думкою автора [3], залізничний туризм вважаємо як подорож, що здійснюється по залізниці на спеціалізованому залізничному транспортному складі фізичними особами в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових і інших цілях, не пов'язаних з оплачуваною діяльністю й за визначеним маршрутом коли переміщення між місцями туристичної значущості поєднується із відпочинком туристів в поїзді, та із забезпеченням основних побутових послуг в ньому.

Аналізуючи досвід застосування залізничного туризму у країнах близького та дальнього зарубіжжя та пристосовуючи наявність рухомого складу в ПАТ «Українська залізниця», варто відзначити основні види залізничного туризму та подорожі організованих груп туристів на спеціалізованих туристичних поїздах. Туристичні подорожі, які здійснюються

залізничним транспортом можливо розділити в залежності від швидкості руху поїздів, терміну знаходження в дорозі.

Найбільш докладною за організацією і, разом з тим, найбільш насиченою і різноманітною за послугами, що надаються, є подорож на туристсько-екскурсійному поїзді дальнього слідування.

Але існують деякі зауваження до організації залізничного туризму в Україні. Перш за все, фізична та моральна зношеність рухомого складу ПАТ «Українська залізниця» потребує реконструкції пасажирських вагонів для того, щоб відповідати рівню міжнародних стандартів в наданні комфортних умов пасажирам – туристам. Поряд з цим, потрібне проведення логістичних досліджень з визначення туристичних маршрутів, наявності реального попиту на туристичні залізничні перевезення, укладання договорів на туристичне супроводження з туристичними фірмами та агенціями, організація харчування та проживання у містах зупинки туристичного поїзда та ін. Все це потребує достатніх інвестиційних вкладень. Тому, економічно доцільно рухомий склад та функції залізничного туризму передати пасажирським компаніям з можливістю отримання державної фінансової допомоги в здійсненні інноваційних проектів.

Якщо розглядати туризм як форму соціальної активності та прояв свободи сучасної особи, доцільно зосередити увагу на тому, що туристська діяльність людини та її результат обумовлюють вирішення таких важливих соціальних завдань як повноцінне відтворення людини як біосоціальної істоти в умовах монотонної праці і повсякденності, надання особистості нових емоційних та естетичних вражень і засвоєння нею передових форм соціального досвіду [2].

З огляду на вищезазначене, необхідно визначити роль пасажирських компаній на ринку залізничного туризму як інноваційної послуги (рис.1.).

Рис. 1. Роль пасажирських компаній на ринку інноваційних послуг

Місією пасажирських компаній, які будуть надавати послуги залізничного туризму (у тому числі ПАТ «Укрзалізниця»), – це надання громадянам України та інших держав якісних туристичних послуг, до яких слід віднести: залізничні перевезення, готельне та ресторанне обслуговування, організацію екскурсійного обслуговування, дозвілля та трансферних перевезень, а також забезпечення трансферних перевезень туристів для інших туристичних операторів та туристичних агентів залізничним транспортом.

Виходячи з цього, основними завданнями пасажирських компаній є: забезпечення комфортних умов під час перевезення туристів сучасним рухомих складом у супроводі провідників, технічного персоналу, поїзного гіда; організація харчування туристів під час подорожі та інших місцевих закладах харчування; організація ночівлі туристів у комфортних купе під час подорожі та в містах зупинки, якщо екскурсія до туристичних об'єктів цього потребує; необхідно зазначити про організацію

рекламних компаній для підвищення попиту на залізничний туризм [4; 5; 8].

Організація залізничного туризму передбачає таку послідовність вирішення проблеми розвитку пасажирських компаній, що використовують для бізнесу залізничні перевезення як засіб відпочинку або трансфер. За вказаними структурно-логічними схемами розробку інноваційного проекту щодо організації залізничного туризму в Україні в умовах сучасного ринку слід починати з маркетингових досліджень та визначення місця залізничних туристичних перевезень на ринку туристичних послуг. Показників Державної служби статистики України для проведення вказаних досліджень недостатньо, оскільки в них відсутні звітні дані щодо кількості туристів, перевезених різними видами транспорту. Додатково обов'язково слід провести анонімне анкетування для визначення попиту на залізничний туризм.

Наступним кроком запропонованої послідовності є розробка варіантів організації пасажирських компаній, що використовують залізничні перевезення. З огляду на вже вказане вище реформування та утворення ПАТ «Українська

залізниця», можливі кілька варіантів моделей організації пасажирських компаній, що будуть використовувати для відпочинку, трансферу та проведення оглядових екскурсій залізничний транспорт. У всіх власників туристичного бізнесу, що використовують залізничні перевезення, або їх контрагентів різні головні економічні інтереси.

Впровадження нової послуги – розвитку залізничного туризму на ринку – є інноваційним процесом. Спрямованість впровадження залізничного туризму передбачає часткове захоплення ринку туристичних послуг та витіснення з нього деяких компаній, що займаються автомобільним туризмом. Для цього слід якісно забезпечувати громадян України та інших країн туристичними послугами та здійснювати супутній розвиток пасажирських залізничних перевезень.

Досягнення другої мети пов'язане з отриманням ПАТ «Українська залізниця» додатково доходу від перевезень туристів та зниження питомої ваги витрат на пасажирські перевезення, що пояснюється ефектом масштабу.

Висновок. Галузь залізничного транспорту потребує значних перетворень для досягнення європейського рівня конкурентоспроможності. Наряду з необхідністю фінансування оновлення та заміни рухомого складу залізниць, потреба є в заміні й оптимізації управлінських процесів. Такі зрушення вже відбуваються при формуванні пасажирських компаній, які мають відповідні функції. Але, для покращення обслуговування пасажирів, необхідним є впровадження в дію пасажирських компаній інноваційних послуг. Одним з різновидом таких послуг є залізничний туризм. Поряд з відповідними труднощами з фінансуванням інноваційних проектів, залізничний туризм має ряд переваг: можливість подорожувати в будь-яку погоду, комфортність подорожі, доступність цін й тарифів.

Тому, для інноваційного розвитку залізничного туризму на діяльність

пасажирських компаній покладається ряд завдань до досягнення мети їх функціонування, а саме: забезпечення комфортних умов під час перевезення туристів; організація їх харчування та ночівлі під час подорожі; дозвілля та екскурсій. В подальшому це надасть можливості отримувати додаткові доходи не тільки пасажирським компаніям, а й в державному бюджету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Глазков В.Н. Железнодорожный туризм: проблемы и перспективы развития [Електронний ресурс] / В. Н. Глазков. – Режим доступу: <http://www.zdt-magazine.ru/publik/passagir/2006/sept09-06.htm>. (дата звернення 10.01.2017). – Назва з екрана.
2. Головащенко О. В. Туризм як форма соціальної активності людини: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. ... канд. філософ. наук / О. В. Головащенко. – Запоріжжя, 2002. – 20 с.
3. Дергоусова А.О. Визначення та класифікація залізничного туризму / А.О.Дергоусова // Ефективна економіка. - 2012, №2 [Електронний ресурс] Режим доступу:<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=942>
4. Копитко В.І. Діяльність підприємств туристичної галузі з урахуванням регіональних особливостей розвитку транспортного туризму / В.І. Копитко // Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В.Лазаряна «Проблеми економіки транспорту». - 2015, № 10. – С. 99-104.
5. Петрова Н.Б. Інноваційний розвиток туристського бізнесу як національний пріоритет України / Н.Б.Петрова // Туризм як національний пріоритет: Колективна монографія за редакцією І.М. Писаревського. – Х. ХНАМГ, 2010. с. 267-283

6. Проект Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://mtu.gov.ua/projects/115/>
7. Шуплат О.М. Фінансове забезпечення інвестиційної діяльності підприємств сфери туризму / О.М. Шуплат // Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит . – 2016, Київ. - 302 с.
8. Чернікова В. І. Особливості інновацій у туризмі. [Електронний ресурс] / В. І. Чернікова // Вісн. ДІТБ. – № 16. – С.89-94. – Режим доступу:http://tourlib.net/statti_ukr/chernikova.htm
9. Прохорова В.В. Формування системи управлінських інновацій як передумова інноваційного розвитку підприємств / В.В. Прохорова // Науковий журнал: Економіка і управління. – Національна Академія природоохоронного та курортного будівництва. – 2012. - №3. – С. 68-73.
10. Прохорова В.В., Давидова О.Ю. Методологія процесу формування інноваційного управління розвитком підприємств/ Прохорова В.В., О.Ю. Давидова // Научный информационный Журнал «Бизнес Информ», № 12`2017. – С. 210-214.